

Peter Hinckelmann Petrus Scharlingius

De Anabaptismo Disputatio Elenctica Tredecima, Complectens Sectae Anabaptisticae Errores refutatos in loco De Magistratu Politico

Rostochii: Litteris Reusnerianis, 1613

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn737665270>

Druck Freier Zugang

*P. Kinkelmann.
R.M. theol. 1613.*

Collectio de anabaptismo, P. Hinkelmann, Fräses

- 1) W. Mallerii, De SS. scriptura 1613
- 2) D. Dencanus, De Deo Trinitate 1613
- 3) N. Waltherii, De Persona Christi 1613
- 4) M. Strubini, De baptismo 1613
- 5) J. Taimmanni, De coena domini 1613
- 6) A. Friderici, De peccato originali 1613
- 7) P. Blankenhagen, De ecclesia 1613
- 8) J. Mulleri, De ministris ecclesie 1613
- 9) J. Sperberii, De ministerio ecclesiastico 1613
- 10) E. Lolepiti, De justificatione 1613
- 11) V. Garmannii, De bonis operibus 1613
- 12) J. von Bülowen, De libertate christiana 1613
- 13) P. Schartingii, De magistratu politico 1613
- 14) J. von Dike, De iudicio 1613
- 15) P. Michael, De conjugio 1613
- 16) D. Westeri, De fine aucto 1613
- 17) G. Machau, De mercatura 1613
- 18) B. Smoldini, De resurrectione 1613

DE ANABAPTISMO
DISPUTATIO ELENCTICA
TREDECIMA,

*Complectens Sectæ Anabaptisticæ Errores
refutatos in loco*

De

MAGISTRATU
POLITICO,

Quam

Divina S.S. Spiritus assistente gratia

Sub Præsidio

M. PETRI HINKELMANNI

Verbi Divini Ministri.

Privata pœnitentiæ subijcit

PETRUS SCHARLINGIUS

Rostochiensis.

6. Cal. Julij. Horâ & loco consuetis.

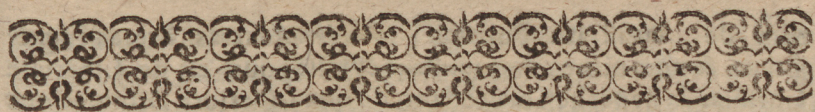

ROSTOCHII

Litteris Reusnerianis, Anno 1613.

DE ANABAPTISMO
DISPUTATIO ELIENCTICA
TRIBECIMA
MAGISTRATU
POLITICO

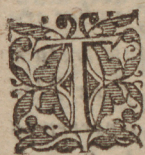
Σ Τ Ν Θ Ε Ω.

DISPUTATIO ANTICATA BAPTISTICA

XIII.

DE MAGISTRATU
POLITICO.

CONTINUATIO.

Ria sunt omnium Hæreseon principia, *αὐθάδεια*, vel ambitio. 2. Philosophiæ abusus; & tandem 3. *ὀλιγομάθεια*, vel imperitia: Sicut enim *αὐθάδεια* vel contentio de primatu, Papatum genuit; Illegitima Philosophiæ abusus Zwinglicaninos aliosq; fanaticos produxit: Ita *ὀλιγομάθεια* progeniem Catapaptisticam, scetum profecto noxium, infelici partu enixa est. Hi enim quia in Evangelio libertatem promitti audiunt, inde eandem nullum inter homines Regem, nullumq; Magistratum agnoscere, autumant. Unde fit, ut nullum libertatis suæ fructum capere se posse putent, quamdiu aliquam supra se eminere potestatem videant, nec aliquid fore saluum existiment, nisi totus orbis in novam faciem reformetur, ubi nec iudicia sint, nec leges nec magistratus, nec simile quid, quod officere suæ libertati opinantur. Quasi verò Christiana libertas sit vaga & effrenis licentia, quâ quicquid lubet, pro nostro arbitrio agamus aut omitramus: & non potius à Spiritu S. definiatur gratuitum donum per Christum Servatorem in nos collatum, quo credentes, tum à maledictione Legis, tum à iugo ceremoniarum legalium liberari, sanctoq; Spiritu donati, incipiant sponte servire Deo in sanctitate & iustitia. Quia igitur errores, Adversario-

rum de Magistratu Politico, *ἡ ἀρετὴ τῶν* sacras literas impu-
nent, & non nisi ex *ὀλιγομαθεία* & falsa, quæ est de Libertate
Christianâ; hypothesi procedant, de qua superiori Disputatione
egimus, libet eosdem hac *συζήτηση* subiungere.

CAPUT PRIMUM.

De Magistratu Politico: An geri, tolerari & im-
plorari possit ac debeat.

Error Primus.

Et si Magistratus quidem est Dei ordinatio, non ta-
men est status Deo placens.

REFUTATIO

*Non una eademq; est omnium, qui huic sectæ nomina dede-
runt, de hac questione sententia. Quidam enim eorum (a) omnino
damnant Magistratus officium, Quidam eorum, (ut est in hoc er-
rore primo) si concedunt, victi testimonio scripturæ, Magistratum
esse ordinationem & Ministrum Dei, id ita intelligunt, sicut Ne-
buchodonosor fuit Minister Dei in puniendis Israelitis, & verenda
Tyro, &c. (b) aut sicut Diabolus est minister Dei, quando exequi-
tur iram Dei. (c) Nos contrarium, sacris literis edocti, proba-
mus.*

I. Testimoniis & dictis scripturæ. "Deus enim ipse
sancivit, ut qui effuderit sanguinem hominis, per hominem ejus san-
guis effundatur (d) non sanè temerè, ac per quemvis, sed legitime
ad officium vocatum, & auctoritate Dei instructum. Sic instituntur
Magistratus à Mose: quod consilium, quamvis à Iechro ortum sit,
tamen Deus approbat. Et per ipsum Reges regnant, & legum con-
ditores iusta decernunt; per ipsum principes imperant, & potentes,
imò omnes iudices terræ: Ipse constituit Reges, & transfert regna.
Ac Magistratum confirmat ipse Salvator, dum ait: Reddere Ca-
sari, quæ sunt Cesaris. Et Pilato respondet: Non haberes potesta-
tem adversus me ullam: nisi hoc tibi datum esset desuper. Hinc
Paulus præcipit, ut omnis anima subdita sit potestatibus superemi-
nenti-

Vide M. Lu
cæ offiandri
Enchiриди-
on cont. A-
nab. c. 9. q. 1
a) Monaste-
riens. Thō.
Muntz in
epist. an
Bruder
Ernst zu
Zeldrun-
ger.
b) Jer. 25. 9.
c. 27. 6.
Matt. 5. 25.
e. 18. 34.
3 Reg. 22. 27
22. 23.
Luc. 12. 58.
c) D. Chem-
nit. part. 2.
L. C. p. 314.
d) Gen. 9. 6.
Exod. 18. 25.
Num. 11. 16
17.
Deut. 19. 13
Prov. 8. 15 16
Dan. 2. 21.
Matt. 22. 21
Ioh. 19. 11.
Rom. 13. 1.
2. & seq.

mentibus epitheto (*Ἐπιθετικῶς*) dignitatem & eminentiam status notans. Non enim inquit est *ἐξουσία* (*potestas*) nisi à Deo: quæ autem sunt potestates *ὁ δὲ θεὸς περὶ τῶν βασιλευ*: ubi etiam imperia nominat *ἡ ἀρχὴ τῶν θεῶν* à causa efficiente-

2. Elogiis honorificentissimis; quibus Spiritus S. Magistratum honestissime ornat & mirifice nobis commendat. Dicuntur enim Elohim, Dii, (e) non quod naturâ tales sint, sed ut Paulus ait, sunt *Ἄγγελοι*. Causæ hujus appellationis eleganter à Justino Martyre (f) recitantur. Primum enim Magistratus insignem hunc titulum gerit, *διὰ τὴν κτίσιν*, quia munere divinitus sibi mandato fungitur. Deinde *διὰ τὴν τόξιν*, quia loco Dei principes Rebus præsumunt, ut sint custodes legis Divinæ, Denique *διὰ τὴν τιμὴν*, quia Deus vult Magistratum honorari. Hoc pacto Moses Deus Pharaonis (g) dicitur, quod loco Dei illi imperare debeat populi dimissionem. Sic etiam vocatur *διάκονος ἢ λειτουργὸς θεῶν*, τὰξίς ἢ διαταγὴ θεῶν. Item Angelus Dei, quia mittitur à Deo ad dispensandum ius, ad dirimendas lites, judicandas causas, defendendos bonos, & puniendos sceleratos. Sic dicuntur salvatores, cum per hos salus hominum pariter temporalis & æterna promoveatur. Pastores & Nutrices, tam defendentes, quam pascentes subditos. Item Christi & uncti Jehovæ, quia olim Prophetæ Reges ex mandato Dei sacro oleo ungebant.

3. Mandatis, quibus Deus à subditis quàm severissime extigit, ut pro Regibus & in sublimitate constitutis orent, Magistratui ceu ordinationi suæ sint subjecti, & ipsorum iurisdictionem à se illis delegatam agnoscant (h). Quibus etiam (mandatis sc.) addit interminationes, quibus pœnam Deus gravissimam denunciatur omnibus inobedientibus & magistratui resistentibus, contumaciamq; quæ illi præstat, sibi vel maxime fieri reputat, ut passim exempla tragica docent. Quod sanè non fieret, nisi status hic Deo placeret.

4. Ex bona consequentia. Si enim sub nomine Patriis etiam Magistratus comprehenditur, utiq; Magistratus status etiam hodie

e) Ioh. 10. 35.
 Exod. 22. 8.
 9. 28.
 Deut. 10. 17
 Psal. 82. 1. 6.
 & 86. 8.
 1. Cor. 8. 4.
 f) quæ. 14. 2.
 g) Exod. 7. 1
 Rom. 13. 1.
 1. 4.
 2. Reg. 14. 18
 19. 28.
 Gen. 50. 20.
 Iud. 3. 9. 15.
 Nehem. 9. 27.
 Iud. 2. 16.
 1. Sam. 2. 16
 Num. 27. 17
 Pl. 78. 70. 71
 2. Reg. 24. 17.
 Esa. 49. 23.
 1. Reg. 24. 7.
 c. 10. 1. 16.
 3. Reg. 1. 39
 c. 19. 15. 16.
 Esa. 45. 1.
 h) 1. Tim. 2. 1. 2.
 Rom. 13. 1. 2
 1. Pet. 2. 13.
 Tit. 3. 1.
 Matt. 23. 21.
 Exod. 21. 28
 Prov. 24. 21
 Num. 14. 10
 16. 32. c. 24.
 6.

i) Vide Chē
L. C. part. 2
de Leg. Dei
c. 5. p. 59. &
seq.

Vide Art.
12 Form.
Concord.

hodie in N. T. praecepto illo quarto confirmatur. Ac prius. Ergo.
Connexum constat, quia Lex Moralis non est abolita in N. T. sed
est omnium temporum, ut in confesso est. (i)

Error Secundus.

Homo Christianus salva & illaesa conscientia Mag
istratus officio fungi non potest.

REFUTATIO.

Erroris hujus falsitas ex refutatione praecedentis satis superq̄
constat, ne opus sit nimium in refutatione ejus laborare.

1. Si n. Magistratus est bona Dei, non nisi bona ordinantis,
ordinatio & dispositio; si Deo placet, eundemq̄ suo nomine non de
dignatur; elogisq̄ ac titulis honorificentissimis ornat; serioq̄ man
dat eidem debitam reverentiam, obedientiam ac subjectionem exhib
beri, propositis praemiis obedientibus, ac severissimis penis, inobedi
entibus: quā quæso, non liceret iure divino & bona conscientia, ho
mini Christiano officium magistratus gerere.

2. Quemadmodum majoris declarationis ergo adduci possunt
exempla V. & N. T. In V. T. sunt exempla quam plurima piorum &
sanctorum virorum, qui Magistratum gesserunt, quorum alii
regnis, ut David, Assa, Josophat, Ioas, Ezechias: Alij Sacrapis, ut
Ioseph & Daniel: Alij civilibus praefecturis in libero populo, ut Mo
ses, Iosua, ac iudices functi sunt: quorum functiones sibi probatas esse
Dominus declaravit. Quare & eas, non excedentes gratiā Dei, salva
& illaesa conscientia administrarunt & obierunt.

3. Sic in N. T. multi recensentur, qui Magistratus officio
praefuerunt & tamen Christiani, Christi q̄ fuere discipuli fidelissimi.
Centurio enim vixit in Magistratu, & Christianus fuit. Cornelius
centurio vixit in Magistratu, nec, conversus à Petro, eum deposuit.
Ioannes Baptista milites ad Baptismum accedentes non vitae genus
mutare, sed ordinariis stipendiis contentos esse iubet. Idem de Iosepho
Arimatheo, Regulo, Eunuchō Reginae Candaces Thesaurario, Sergio
Paulo, Erasto & pluribus alijs (a) legimus: ut jam nihil dicam de
sanctis

a) Marc. 15.

3. 4.

sanctissimis Imperatoribus, Constantino, Theodosio, & aliis simili-
bus, qui Ecclesiam publica auctoritate & armis victricibus defende-
runt.

4. Quare nullum dubium esse debet, quin civilis potestas, vo-
catio sit, non modò coram Deo sancta & legitima, sed sacerrima et-
iam, & in cora mortalium vita longè omnium honestissima, qua quis
salva & illaesa conscientia fungi possit.

Error Tertius.

Impius Magistratus non est à Deo, ideoq; nec illi
obedientia præstanda, sed est gladio reprimendus & in-
terficiendus.

REFUTATIO.

Tria de Magistratu impio Adversarii in hac errore propo-
nunt. 1. quod non sit à Deo, ideoq; 2. illi non obediendum, sed 3. gla-
dio esse reprimendum & interficiendum. Nos hæc tria ordine re-
futabimus.

1. Magistratum impium etiam à Domino esse, ipsa Scriptu-
ra nobis dicitur perspicuis dictis. Non solum enim sapientem &
bonum solum facit regnare, sed etiam hominem hypocritam
propter peccata populi? (a) Ipse aufert fortē, & virum bellato-
rem ac iudicem, & dat pueros principes eorum, & facit effeminatos
dominari eis. Tradidit Dominus Israelitas pejora facientes, quam
patres ipsorum, in manus gentium diripientium: percutit & facit,
ut violentus consurgat, & sic virga impietatis. Unde in N. T. etiam
docetur in genere regiam potestatem esse à Deo, & illi obediendum,
pro qua orandum. Cum tamen nulli tunc sub primo initio, Eccle-
sia N. T. essent Reges, nisi infideles.

2. Deinde & exemplis idem probat S. S. Scriptura. De Na-
buchodonosare enim Rege impio & Idololatra legimus (b), quod De-
us cæli, ei regnum, imperium & gloriam dederit. Sic Ieroboamo
Regi, qui sua Idololatria peccare fecit Israel ut Scriptura loquitur,
Propheta Ahias hæc dura & mandato Dei nunciat; Quia exal-
tavit

Ioh. 4. 53.
Luc. 3. 14.
Matt. 8. 9.
Act. 10. 31. c
13. 12.

Thomas
Muntzer in
epist. an
Bruder
Ernst zu
Zeldrum
gen. Vide
Tom. 2.
Witeb.
Germ. f. 35 4

a) Iob. 34.
30.
Lev. 26. 17.
Esa. 3. 3. 4.
Iud. 2. 14.
Ezech. 7. 11.
Rom. 13. 1.
1. Tim. 2. 2.
1. Pet. 2. 13.

b) Ier. 27. 6.
Dan. 2. 37. 7.
3. Reg. 14. 7.
8. 9. 10. c. 16.
2.
4. Reg. 8. 12.
3. Reg. 19. 15.
Ioh. 19. 11.

zavi te de medio populi, & dedi te ducem super populum meum Isra-
el, & scidi regnum domus David, & dedi illud tibi, & non fuisti
sicut servus meus David, sed operatus es malum super omnes, qui
fuerunt ante te, & fecisti tibi Deos alienos & constariles, ut me ad
iracundiam provocares, me autem projecisti post tergum tuum, id-
circo ecce ego inducam mala super domum Ieroboam, & percuciam de
Ieroboam mingentem ad parietem, &c. Sic & Baese successori Iero-
boami in regno & Idololatria, Propheta Iehu idem exitium nunci-
ans inquit: quod Deus eum exalta verit de pulvere, & posuerit e-
um Ducem super populum Israel, Sic Hasael Rex Syria Ethnicus
& impius, qui multa multa intulit filiis Israel, ut Propheta Elise-
us ei prædixit, ab Elia Propheta ex mandato Domini ungitur in
Regem Syria. Et Christus ipse in passione ad Palatum Præsidentem
Romanum & Ethnicum: non haberes potestatem adversus me ul-
lam, nisi tibi data esset de super,

c) Lib. 5. de
Civit. Dei
c. 21.

3. Unde Augustinus inquit (c): Qui dedit Mario, ipse etiam
Cæsari; Qui Augusto, ipse & Neroni; Qui Vespasiano, vel patri vel
filio, suavisissimis Imperatoribus, ipse etiam Domitiano crudelissimo;
& ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano, ipse A-
postata Iuliano.

c) Ag. 5. 29.

d) Exod. 17.
1. Sam. 22.
17.

4. Hinc patet Alterius membri solutio; An videlicet im-
pio saevoz magistratui sit obediendum? Hic distinguamus inter
subjectas res oportet. 1. In impiis decretis, quæ subditis impiis
Magistratus edicunt, ut aut falsam religionem sectentur, aut aliud
quippiam contra Dei præceptum aggrediantur, p̄j subditi Magi-
stratui obedientiam præstare tenentur nullam, juxta illud: Magis
Deo obediendum, quam hominibus (d). Id quod exemplis probari
poteest obstericum Egyptianarum, sacerdotum piorum, fidelium
Hebræorum, mulierisq; cum 7. liberis (e); & martyrum, tum ve-
terum tum nostrorum temporum, qui magis Deo, quam Magistratui
impio, impia imperanti, obtemperare voluerunt.

5. 2. In rebus cæteris externis & corporalibus, quæ absq;
salut-

salutis aeternae iactura, & dispendio peragi possunt, subditi impio Magistratui etiam morem gerere debent, juxta illud; Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit (f). Sic etiam servi jubentur Dominis obedire *ουλοιοις*, modo nihil iubeant contra Dei mandata. Idque patet exemplis Iudaorum, Davidis, Eliae, Elisei, Esaias, Christi, Apostolorum, aliorumque piorum (g) qui in externis rebus, & politicis officiis obedientiam Magistratui praestiterunt, & illis honorem detulerunt. Plura de hac re vide *disp. seq. (h)*.

6. Eiusdem falsitatis cum precedentibus esse membrum certum, An Magistratus impius sit gladio reprimendus & interficiendus? 1. Nullum enim dictum, nullum exemplum V. & N. T. nulla firma ratio id ipsum nobis suadet. 2. Sed potius David morte Saulis per eum, qui se illius interfectorem fuisse profiteatur, nunciata, supplicium de eo sumit, & Deus ipse Ioe regis mortem iniustam ulciscitur (i) Ubi Hieronymus (k). Quanquam, inquit, illi Dei timore & insultione Zacharia illum occiderint, tamen occisi sunt iudicialiter, quia non ore Prophetae, nec consultu Domini, sed sua praesumptione illum occiderunt.

Error Quartus.

In Ecclesia non est opus Magistratus Politici regimine, quia ibi tantum Deus regnat per verbum suum, & in Ecclesia viventes, alioquin omnes sunt sancti & probi. Non itaque Magistratus est de necessitate, sed res libera & adiaphora.

REFUTATIO.

Ad cruenta sua consilia de Magistratu non tolerando sed gladio reprimendo ac interficiendo, contra S. S. Scripturam suscepta, ut ante dictum, defendenda ac excusanda, fingunt Magistratum esse non de necessitate sed Christiana libertate, ideoque non opus esse in Ecclesia regimine Magistratus, quia in ea Deus tantum per verbum suum & illud amplectentes regnet. Sed quoniam haec sit ratio sequenti errore videbimus, nunc ad ipsum errorem respondemus.

I. Ac pro confutatione illius sic argumentamur: Si Magi-

B

stratus

f) Rom. 13. 1.
1. Pct. 2. 13.
Vide Luth.
Tom. 2.
Wit. Germ.
f. 2. b.
g) Jer. 29. 7.
Matt. 17. c.
22. 21. 27.
1. Tim. 2. 4.
1. Reg. 24. 10
h) Disp. 14. c.
1. Et. 1.

i) 2. Sam. 1.
10. 16.
2. Paral. 24.
25. c. 25. 3.
k) In quaest.
Hebraic. in
hunc libr.
tom. 3. p. 85

D. Wigan-
dus in Ana.
Schluss, f. 25
666. 720.

stratus Politici regimine vel maxime opus est, sequitur Magistratum esse de necessitate, non vero rem liberam & adiaphoram. At prius. Ergo. Minorem sic probamus: Sine qua re nec Ecclesia nec Politia, nec Oeconomia facta recta consistere potest; ea vel maxime erit opus. At sine regimine Magistratus Politici, nec Ecclesia, nec Politia, nec Oeconomia facta recta consistere potest: Ergo eo vel maxime opus est.

2. Quamvis enim spirituale & internum Christi regnum, initia caelestis regni quaedam jam nunc super terram in nobis inchoet, & in hac mortali evanidaq; vita, immortalem & incorruptibilem beatitudinem quodam modo auspicietur: at tamen illi destinatum est, quamdiu inter homines agamus, externum Dei cultum fovere & tueri, sanam pietatis doctrinam & Ecclesia statum defendere, vitam nostram ad praescriptas leges conformare ac ad hominum societatem componere, ad civilem iustitiam mores nostros formare, nos inter nos conciliare, communem pacem ac tranquillitatem alere, &c. Quae omnia cum maxime necessaria esse negari non possit; sequitur omnino quod civilem magistratus administrationem regnum Dei quale nunc intra nos est, non exstinguat.

3. Tum quoque quia voluntas Domini est, ut, dum ad veram patriam aspiramus, peregrinemur super terram; eius vero peregrinationis usus, subsidium Magistratus vel maxime indigeat; qui ipsa ab homine in hac vita tollunt, annon suum illi eripiunt praesidium atque munimentum?

4. Ecquis enim est, qui in id sedulo incumbit ac efficit, ut tam publica quam privata nostra facta rectaq; stet tranquillitas & felicitas? ut sana religio vigeat ac viroat in choro? ut pax optima rerum altrix floreat in foro? ut summa legitimaq; consensus sit in coro? Nonne Pius Magistratus? Pio Magistratu imperii fascies tenente, unusquisque sub vice & sicu sua tranquillus quietusque habitat (a). Summa? Officio hoc vigente, vivunt; intereunte & collapsa, collabuntur & intereunt Respublicae, adeo humana societas

a) 3. Reg. 4.
25.

365.

5. Hinc

5. Hinc Lutherus: (b) Politia est necessarium remedium corruptæ naturæ.

6. Quod verò Adversarii tantam in Ecclesia Dei perfectionem sibi ipsis imaginantur, quæ in hominum communitate reperiri nunquam potest, (quod nimirum in Ecclesia homines tam sine sancti & probi, ut politico regimine haud indignantur,) in eo suam vel inscitiam vel malitiam satis produnt. Quum enim tanta sic improborum insolentia, nequitia tam contumax, quæ omni legum severitate coerceri vix possit: quid facturos speramus, si patere suæ improbitati videantur impunitam licentiam?

Error Quintus.

Christiani nullum Magistratum alium, quam Ministros Evangelii agnoscere debent.

REFUTATIO.

Ea fuit superiori seculo inter Anabaptistas seditiosos rerum omnium in utraq; potestate Ecclesiastica ac Politica, mera confusio, ut non modò politica potestas tota extincta, & è medio sublata fuerit, sed & potestas ministrorum Ecclesiæ propria in tyrannidem degeneravit. Quid enim obsecro cum tyrannide magis conjunctum esse se potuit, quam quod Ministri Evangelii merum ac mixtum, insinuum & absolutum sibi imperium in Ecclesiam arrogarunt; Magistratum vero cum sua potestate ad Garamantes & Indos relegarunt. (a)

1. Sed hoc Adversariorum intentum, quo politicam potestatem ac dominationem Magistratui auferro, & in clericos seu Ministros Ecclesiæ transferre cum Pontificijs volunt, cum interdictione Christi expressa, quam & ipsi fatentur (a), pugnat, quando inquit (b): Scitis quia Principes gentium dominantur eorum, & qui magni sunt potestatem exercent inter eos. Non ita erit inter vos. Ac eandem prohibitionem in eisdem ferè verbis, prævidens scilicet Anabaptistarum & Pontificiorum imperia invadendi animum cupidum,

B 2

b) In Gen.
c. 2. p. 30.

Vide D.
Luth. tom.
2. Germ.
Wit. f. 244.
b. 334. b. 326

a) Vide hi-
stor. Thom
Muntzeri &
Monaster.

a) Vide Iu-
rius Disp. 3.
c. 1. Er. 3.
b) Matt. 20.
25.
Luc. 22. 25.
1. Pet. 5. 3.
2. Tim. 2. 4.

dum, reperit post Cæna sua institutionem Reges gentium dominantur. Vos autem non sic. Quin & D. Petrus Episcopus exter-
num siue mundanum dominatum, atq; usum politicæ potestatis omni-
nò denegat, iubens Seniores Ecclesiæ ne dominantur clero. Et Apo-
stolus inquit! nemo militans Deo, implicet se secularibus negotiis.

2. Ne verò quis hic Sacerdotes V. T. nobis obijciat, respondem⁹,
nos minime ire inficias eosdem etiam politicam administrationē ob-
iisse, id quod exemplis Melchisedeci, Moysis, Heli, Samuelis, sacerdo-
rum & iudicum (c), comprobari potest. Quo minus autem in N. T.
(licet Bellarminus (d) id acriter contendat) idem obtineri possit, ob-
stat ipsa reformatio Christi, qui utramq; potestatem subjectis perpe-
tuò distinctam esse, ut diximus, iussit, ita ut hæc differentia, jam sit
ex hypothesi Evangelica prorsus necessaria.

3. Quam constitutionem ipse etiam Christus observans, requisiti-
tus ad divisionem hereditatis inter duos fratres, politicum hoc opus,
quippe ab officio suo alienū subire noluit eandem à se petenti respon-
dens: (e) Quis me constituit iudicem super vos. Sic quoq; Regium ho-
norem sibi deferendū cognoscens, eundē fuga in montem declinavit.

4. Quamvis itaq; utriq; potestati suā ultrò concedamus cognat-
ionem & affinitatem, ratione causæ efficientis, cum utriusq; Deus
author constituatur, & respectu necessitatis, & auxiliij mutui, quo
sibi invicem utramq; deinde esse Deus voluit. Quemadmodum n.
sublata Ecclesiastica potestate, commodè quidem, at non pie vivi
potest: & rursus, demta & abolita politica potestate, pie quidem,
at non commodè vivi potest. Ita Ministerium Ecclesiasticum in
temporalibus defensione Magistratus secularis nullo modo non indi-
gere; Magistratum verò in spiritualibus, æternam animæ salutem
concernentibus, institutione ministerii vel maxime opus habere, quis
est qui non videt?

5. Quo minus tamen utramq; confundamus, hoc nos mores
argumentum: Quicunq; differunt subjectis, instrumentis, effectis
illi in distinctis vivunt statibus: At Ministri Ecclesiæ & Magistra-
tus Politicus differunt &c. Ergo, Differunt enim, 1. Subjectis:
si quis

e) Gen. 14. 18

Heb. 7. 1.

Exod. 18. 12

c. 4. 27.

1. Sam. 1. 9.

c. 4. 18.

d) Tom. 1.

contr. gener.

ral. tert. lib.

g. cap. 9.

e) Luc. 12.

14.

Ioh. 6. 15.

siquidem civilis Magistratus officium est, societatem politicam, disciplinam & pacem externam curari, defendere subditorum facultates, famam, corpora &c. Ecclesia autem potestas spiritualis est ad aeterna vicia & spiritualium honorum consecutionem ministrans, attestante Christo: Regnum meum non est de hoc mundo (f). 2. Instrumentis, sive forma gubernationis. Magistratui enim Politico datus est gladius externus & materialis in vindictam operis mali, & defensionem boni. Ecclesiae autem huius gladii externi usus plane est interdictus (g), & consistit eius gubernationis forma non in externi gladii usu, sed in praedicatione verbi, dispensatione Sacramentorum, usu clavium regni caelorum (h). 3. Effectis, utraq; enim potestas sui generis commoda habet: Magistratus conservat pacem civilem & tranquillitatem corporalem: Ecclesia pacem cum Deo, & hominum salutem sempiternam (i). Unde manifestum est, in unum eundemq; hominem simul utramq; potestatem, uno eodemq; tempore non cadere, & ut Politico non Ecclesiastico, sic minime Ecclesiastico Politico regimen competere.

6. Hinc D. Bernhardus: (k) Apostoli interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi usurpare aude aut dominans Apostolatam, aut Apostolicum dominatum. Forma Apostolica haec est, interdicitur dominatio, indicitur ministratio. August. Dedit Dominus potestatem Apostolis super naturam, ut eam curarent: super demones, ut eos coercerent: super elementa, ut ipsa immutarent: super mortem ut eam contemnerent. Haec etiam potestas data est eorum successoribus, secundum illud Apoc. 6. hi habent potestatem claudendi caelum, & convertendi aquam in sanguinem.

CAPUT SECUNDUM.
De officio Magistratus.
Error Primus.

Magistratus non potest nec debet curare negotia religionis, aut falsam doctrinam aut impium cultum abrogare.

REFUTATIO.

f) Ioh. 18. 36.

g) Rom. 13.

4.

1. Pet. 2. 14.

Matt. 26. 52.

h) 2. Cor. 10

4.

Akt. 20. 22.

Luc. 24. 47

1. Pet. 5. 2.

Matt. 16. 19

c. 18. 18.

Marc. 8. 30.

Luc. 9. 18.

Ioh. 20. 23.

i) 1. Tim. 2. 2

Rom. 14. 12

k) lib. 2. de

confid.

Anab. Bul-

lingero re-

ferente. D.

Schluss. l. d.

f. 362. 630.

644. Luth.

Tom. 2.

Germ. Wit.

f. 327. b.

Quo minus Adversarii Anabaptiste verbo Dei, quod est
pedum nostrorum lucerna, & omnium actionum nostrarum velus
cynosura firmissima, inherere teneantur, sed illis sua somnia, rapinaq;
Enthusiasticos somnare magis magisq; impune liceat: non solum i-
psam statum Politicum, sigillando ejusdem officium miserè depra-
vant, verum etiam negotia religionis ab ipso penitus quantum in
illis est, remouent, & suis revelationibus inhaerendum monent.

1. Contrarium autem Pandecta sacrae, cuius easdem intentus
persecutanti, monstrant. Vult enim Deus, ut Reges filium suum oscu-
lentur, Dominoq; seruiant in timore. Vult ut sua capita a porta atcol-
lant, & ut mundi portae eleuentur. 1. aperiant portas suas Princi-
pes, ut Rex gloriae ingrediatur. (Portas enim nominat ipsa Imperia,
adeoq; ipsos Reges, Principes & Magistratus, quia olim exerceban-
tur iudicia in portis). Vult ut codicem legis Dei secum habeant, illum-
que legant omnibus diebus vitae suae. Vult ut Reges sint Ecclesiae nu-
tricii & Reginae eius nutrices. (a) Et ob id praecipue Magistratus
ἀρχόντες & ἡγεμόνες θεῶν vocatur, quod vel maxime Religionis ne-
gotia curare & promovere debeat.

2. Vult etiam Dominus ut caveamus nobis à Pseudoprophe-
tis, auferamus malum seu improbum è medio nostri, & illum, qui ali-
ud Evangelium docuerit, anathemate percutiamus. (b) Quae praeci-
pta quia ad totam Ecclesiam, & singula ejus membra pertinent,
vel maxime quoq; ad magistratum tanquam Ecclesiae partem baud
postremam spectabunt.

3. Hinc Regi Ioas, cum inauguraretur, datus est codex Leo-
gis Dei in manus ad mandatum Dei. Et Scriptura nobis passim
monstrat exempla piorum Regum, ut Moysis, Davidis, Salomonis,
Ezechiae, Iosiae, Iosaphati, Ase, &c. qui Dei cultum corruptum &
eversum restituerunt, & curam religionis susceperunt, ut sub illis pu-
ra & in eolumis floreret (c) E contra verò sacra historia inter vitia
αἰσχρολογίας ponit, quod non esset Rex in Israel, ideoq; faceret quisq; quod
place-

a) Psal. 2. 12

& 24. 7.

Deut. 17. 18

Ios. 1. 8.

Esa. 49. 23.

Rom. 13. 2.

4. 6.

b) Matt. 7. 15

1 Cor. 5. 13.

Gal. 1. 8.

c) 3. Reg. 11.

21.

Deut. 17. 18

placebat. Et Deus neglectum & contemptum cultum Dei, in impijs Regibus semper gravissimè punivit.

4. Hinc Augustinus: (d) In hoc serviunt Reges Deo, si in Regno suo bona jubeant, mala prohibeant, non solum qua pertinent ad societatem humanam, sed qua ad Religionem divinam. Idem: In hoc serviunt Domino Reges, cum ea faciunt illi, qua non possunt facere nisi Reges, h. e. edicta pro vera religione promulgāt. Et ibidem: Aliter servit Rex Deo, quia homo est; aliter; quia Rex est. Quia homo est, ei servit vivendo fideliter; quia vero etiam Rex est, servit, leges justa præcipientes, & contraria prohibentes, convenienti vigore sanciendo; sicut servivit Ezechias, lucos & templa Idolorum destruendo; sicut servivit Rex Niniuitarum, universam civitatem ad placandum Dominum compellendo; sicut servivit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando; sicut servivit Nabuchodonosor, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo.

Error Secundus.

Non potest probari, licere Magistratui in N. T. punire gladio, quia non potest in N. T. exemplum monstrari, quod aliquis in Ecclesia Christi Magistratus officium administraverit. In N. T. non legimus, quod in Apostolica Ecclesia sit mandatus usus gladii.

REFUTATIO

Magistratum à Deo constitui custodem utriusq; tabulae in refutatione erroris precedentis diximus. Anabaptistas vero neutrum concedere, ex hisce duobus capp. liquet. De primo jam dictum. Posteriorem errorem quod attinet, quo Magistratui usum gladii externi maliciosè demunt, & sic secunda tabula custodiam ipsi negant; nos contrarium, quod nimirum Magistratui gladii usus mandatus sit, ut in fontes supplicia constituat, probamus.

1. Te

Exod. 32. 20
2 Reg. 6. 2.
3. Reg. 5. 8.
4 Reg. 13. 14
2. Par. 14. 3. c
17. 7. c. 24. 6
Judic. 17. 6.
c. 21. 24.
d) Lib. 3. su
per Chry-
soft.
Epist. 50. ad
Bonif.

Colloq.
Embd. Art.
12. F. C.
In colloq.
Francken.

a) Gen. 9. 6.
b) Deut. 17.
8.
Exod. 21. 12
14.
Prov. 20. 26
E. 25. 4. c. 17.
11. c. 26. 3.
Exod. 32. 27
28.
Ios. 7. 24.
1. Reg. 15. 2
3. Reg. 2. 6. 9
2. Reg. 1. 15
Psal. 101. 3.
Mach. 14. 15
c) Rom. 13.
4.
1. Pct. 2. 14.

1. Testimoniis scripturæ; quibus Deus constituit ante Legem datam, ut qui effuderit humanum sanguinem, fundatur sanguis illius (a). In lege erat illa Dei vox: Auferes malum de medio tui. De Idololatria dixit: Non parcas ei, non miserearis eius, nec illum abscondas. De homicida voluntario, moriatur; non dimittas illum, & dones altari meo, sed avellas ab altari meo. Huc spectant complures Leges Mosaicæ politicæ, quibus peccata contra primam & secundam tabulam, igne, gladio, & lapidibus Deus puniri voluit: ut & Exempla eiusdem perspicua, ut sunt Mosis, Iosue, Davidis, Salomonis, Simeonis Iudæ & aliorum, qui gladio hostibus restiterunt, & in fontes supplicia constituerunt.

2. Nec obstat quod testimonia hæc ex V. T. de prompta Adversarii rejiciant, & in Novo non amplius valere somnient. Præterquam enim quod Leges morales de quarum quinta eiusq; executione allegata dicta loquuntur, nec dum in N. T. cessent; nobis quoq; non desunt testimonia ex N. T. de prompta. (c) Sic enim Paulus ait: Magistratus non temerè gladium gerit, Dei enim Minister est vindex in iram, ei qui malè agit. Et Petrus inquit, quod Reges & ab eo missi, sint ad vindictam malorum.

d) Ier. 22. 3.
Deut. 1. 16.
17. 16. 19.

3. Rationibus firmissimis. 1. Vult enim Deus, ut viri boni ab improborum injuriis defendantur, & oppressis præsidio subveniatur (d) & scandala vitentur. Id autem alia tutiore via fieri non potest, nisi ut Magistratus, qui potestate armatus est, palam maleficos ac facinorosos (quorum nequitia perturbatur & exagitur publica pax) severè coerceat, ne impunitas unius aut alterius bonos ac iustos opprimat, & malos reddat audaciores; sed ut dum improbus punitur, boni ab oppressione liberentur, ac alii à similibus & aliis flagitiis absterreantur. 2. Siquidem id verum, quod dicit Solon: Præmio & pœnâ omnes Republicæ consistunt: iis sublatis, totam civitatum disciplinam collabi ac dissipari necesse est. Friget enim in multorum animis æqui iustiq; cura, nisi virtuti sit paratus suus bonus: nec contineri sceleratorum homi-

hominum libido, sine severitate ac pœnarum animadversione potest. Ad utrumq; verò finem consequendum, Magistratus officium in ornando præmiis virtutem bonorum, & afficiendo pœnis vitia malorum, vel maximè requiritur. 3. Et si Patrifamilias in sua domo licet liberos disciplina regere & castigare cõmunes, bonos præmio afficere: id Magistratus certè qui in Republica idem est, quod pater in domo, facere debet. 4. Deniq; ad bonum principem, cui bonum commune tuendum commissum est, pertinet, impedire, ne partes vitiate totum corrumpant, & ideo si non potest ulla correctione alia vitiatas partes curare ut servetur, potiùs eas amputare, quàm permittere debet, ut bonum commune pereat; sicut Agricola amputant ramos & sarmenta, quæ officium viti vel arbori; & medicus refecat membra puerida, ne pars sincera trahatur.

4. Patrum testimoniis, Sic enim Hieronymus: (d) Homicidas & sacrilegos, & venerarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium. Et Augustinus: Nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est: Non occides, qui personam gerentes publica potestatis sceleratos morte punierunt. Innocentius interrogatus an liceret Magistratui gladio animadvertere in fontes? Respondit, omnino licere. Hilarius: Licet occidere in duobus casibus; si quis iudicis fungatur officio, aut in sui defensionem utatur gladio.

Error Tertius.

Non licet Magistratui bella gerere REFUTATIO,

Sic est ut diximus, ut Anabaptista Dominium occupent, Magistratui, ne se contra illorum machinationes defendere possint, bello interdunt.

1. Sed nos respondemus, quãdo bella Magistratũ gerere posse, ex verbo Dei docemus, non omnia, cuiuscunq; sint generis & conditionis, approbamus. Alia n. bella sunt iniusta, quãdo videlicet in iis gerendis Magistratus ducitur cupiditatibus, aut affectu pravo dominandi, a-

C

nimumq;

d) In cap. 22
Hierem.
Lib. 1. de ci-
vit. Dei. c. 21
In Epist. 3.
ad exuperi-
um cap. 3.

D. Schluff.
ibid. f. 660:

nimamq; non defendendi sed offendendi habet. Hac non bella
 sed lacrocinia dixeris. Alia vero sunt iusta bella, quæ 1. absq; ma-
 nifesto torius Reip. & salutis publicæ periculo non possunt intermit-
 ti. 2. Et à summo Magistratu, cui cura Reip. commissa est, aut eo, qui
 ab ipso ius ejusmodi habet, indicuntur. 3. Et ex iustâ, necessaria, atq;
 Dei verbo consentanea causa suscipiuntur. 4. Et prius hostibus, pacis
 conditiones aut quasvis transactiones respuentibus (a) nunciata
 geruntur. 5. Quæ rectâ intentione fiunt, non cupiditate nocen-
 di, aut offendendi, sed animo defendendi ac pacis studio geruntur, ut
 mali coerceantur, & boni subleventur. Non enim quaritur pax, ut
 ait August. (b) ut bellum geratur, sed bellum geritur, ut pax acqui-
 ratur.

a) Deut. 24
 10.
 Iud. 11. 12.

b) Lib. 5. de
 Verb. Do-
 mini.

c) D. Rung.
 in disp. ca-
 tech. disp 6
 th. 30. & seq

d) Exod. 17
 9.
 Num. 31. 2.
 Iud. 3. 9. 10.
 3. Reg. 15.
 e) Deut. 20.
 1. & seq.

f) Ios. 16. 18.
 Iud. 6. 34. c.
 15. 14.

1. Reg. 17. 45
 Esa. 45. 1.
 g) Psal. 5. 5.
 Soph. 3. 5.
 Deut. 32. 4.

h) Num. 31.
 2.
 Deut. 20. 10

1. Reg. 25. 28
 c. 28. 17.
 2. Par. 6. 22.
 i) Hcb. 11. 34

2. Huius generis bella verbo Dei non adversari, multis S.
 Scripturæ testimoniis, exemplis ac rationibus, partim ex V. partim
 ex N. T. desumptis abundè probari potest (c). Deus enim in V. T. pecu-
 liaria mandata de suscipiendis bellis dedit Israelitis. (d) Certam et-
 iam per Mosen belli gerendi formam præscripsit, (e) minime id fa-
 cturus, si in usu belli ac militia nullum Magistratui esse jus posse
 censuisset.

3. Præterea multos etiam Heroas divinitus excitatos legi-
 mus ad defendendos bonos, ad propulsandam iniustam violentiam, &
 ad afficiendos legitimis pœnis grassatores: ut Josuam, Gedeonem,
 Davidem, Cyrum (f). Quod sanè neuiquam aliàs factum esset, si
 bella gerere cum voluntate Dei pugnaret, aut res iniusta esset; Si-
 quidem iustus est Deus non faciens iniquitatem (g). Unde & bella
 quæ pro religione & Reip. salute geruntur, Domini prælia dicuntur (h)

4. Bellatorum etiam in sacro codice passim obvia sunt exem-
 pla, quos verè fuisse pios, & ex fide bella gessisse scribitur (i), quales
 fuerunt Abraham, Moses, Iosua, Samson, Samuel, David, Ezechias,
 Iosias, Machabæi, item & alii, quorum bella ut iusta Deus adiuvit,
 nullo modo id facturum, si bellum esset illicitum; siquidem mala per-
 mitti, sed non etiam ad ea faciendâ auxilium dari potest à Deo.

5. Quod

5. Quod verò obijcitur, testimonia & exempla hac perita esse ex V.T. in quo multæ occurrunt leges; (k) de Divorciis, de usura, & aliis; nec non exempla de Polygamia, quæ tamen factis herosis in N.T. nos non obligant, nec nobis imitanda sunt; in Novo autem nullū extare vel testimonium, vel exemplum, quod doceat, bellum rem esse licitam Christianis; id sanè nullius est momenti.

6. Nam illa ratio belli gerendi, quæ olim in V.T. fuit, & hodie permanet. Legitimam enim tum corporum, tum animæ defensionem, ut huiusmodi bella sunt, ad legem naturæ pertinere, in confesso est, quæ quidem natura lex, quia perpetua & invariabilis est, non minus & hodie ipsos Christianos, quam olim Iudæos, obstringit.

7. Deinde non est querenda in Apostolorum literis expressa illarum rerum enarratio, ubi non politiam formare, sed spirituale Christi regnum instituire, animus est; sufficere enim in N.T. merito debet tradita illarum rerum confirmatio, quæ in veteri prolidè fuerunt mandata.

8. Quid, quod in historia Evangelica nonnulli commemorantur centuriones, quorum mirificè commendatur pietas ac fides (l), qui sub se habuerunt milites, quibus procul dubio ad bella usi fuerunt. Tum & Baptista, ad milites bella sectantes, responsum vel maxime contra Errorem allegari potest. Cum enim illi baptizati à Iohanne, audirent turbæ & publicanis, quid sibi faciendum quærentibus à Iohanne responsum dari, interrogant et ipsi eum dicentes, quid faciemus & nos? quibus respondet his verbis; Neminem concutiatis, neq. calumniam faciatis; & contenti estote stipendiis vestris. De quo Baptistæ ad milites responso eleganter Augustinus his verbis (m); Si Christiana disciplina omnia bella damnaret, hoc potius militibus consilium salutis petentibus diceretur (à Iohanne Baptista) ut arma abjicerent, seq. militia penitus subtraherent. Dicitur est autem; neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficere vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare utiq. non prohibuit. Usuratum autem est

k) Deut. 21.
14. c. 24 l.
c. 23. 20.
Gen. 29. 23.
28.
Num. 25. 3.
Ios. 10. 12.

l) Matt. 8.
5. 9. 10.
Ioh. 4. 47.
Act. 10. 1. 2.

m) Epist. 5.
& 14. ad
Marcell.

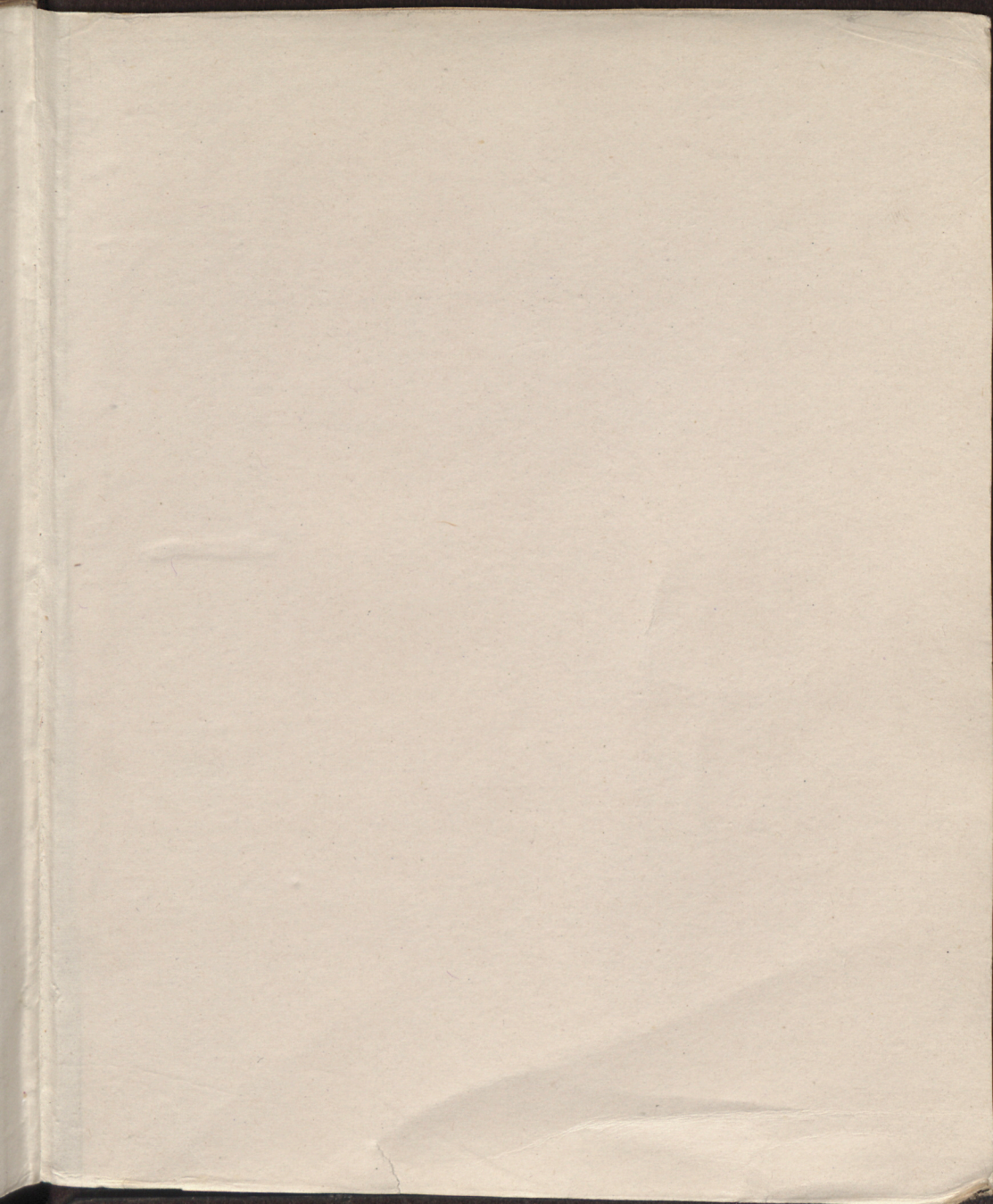
argumentari à concretis ad abstracta. Et consequentia valet, ubi non est ambiguitas; ut, Iohannes Baptista recepit & approbavit, milites manentes in officio: igitur & militiam approbat. Nam approbatione exempli in subjecto, approbatur res in genere.

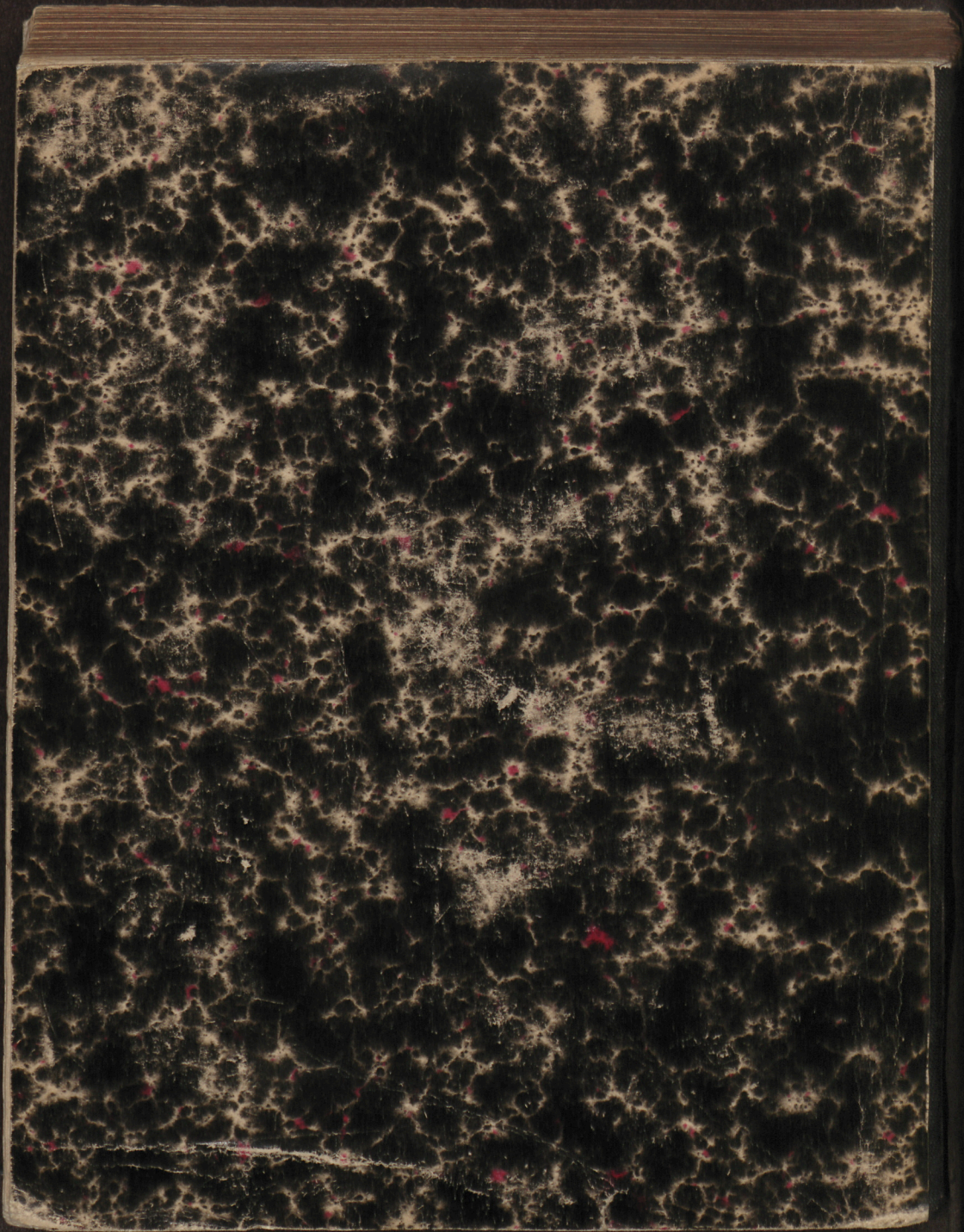
9. Quin & sufficiens ratio idem nobis dicitur. 1. Nam si tradita Magistratibus est potestas, qua ditionis suæ quietem tueantur, qua inquietorum hominum seditiosos motus comprimant, qua vi oppressus opitulentur, qua in maleficia animadvertant: an maiore oportunitate proferre eam possunt, quàm ad compescendum eius furor, à quo & privatim singulorum otium, & communis omnium tranquillitas perturbatur? 2. Si legum custodes esse ipsos & assertores convenit, omnium conatus pariter evertant oportet, quorum scelere legum disciplina corrumpitur. 3. Imò licet Magistratui defendere cives suos ab internis hostibus pacis, eos necando variis generibus suppliciorum; licet etiam iure eos latrones plectere, quorum injuria in paucos tantum progressæ fuerunt: an totam ergò latrocinii regionem impunè affligi vastariq; sinent? Hoc ergo et naturalis æquitas & officii ratio dicitur, armatos esse principes non tantum ad privata officia judiciariis pœnis coercenda, sed ad ditiones quoq; fidei suæ commissas, bello defendendas, si quando hostiliter impetantur.

n) Homi. in
Evang. de
nuptiis.
Ioh. 2.
Serm. 7. vi.
de Aug.
de verb. Dō.
super Matt.
serm. 19.
Epist. 205.
alias 207.
ad Bonif.
Lib. 22. cōtr
Faustan. c.
74. & seq.
& lib. 6. q.
in Iosuan
quæst. 10.

10. Deniq; idem testimoniis Patrum probatur. Sic enim Chrysostomus: (n) Militiam præcæsis & dicit, non possum esse pius: Centurio nonne miles erat, nihilq; nocuit illi sua militia? Ambrosius: Non militare delictum est, sed propter prædam militare, peccatum est. Augustinus: Noli putare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat. Bernhardus: At vero Christi milites securi prædicantur prælia Domini sui, nequaquam metuentes, aut de hostium cæde peccatum, aut de sua nece periculum, quandoquidem mors pro Christo vel ferenda vel inferenda, & nihil habeat criminis, & plurimum gloriæ mereatur.

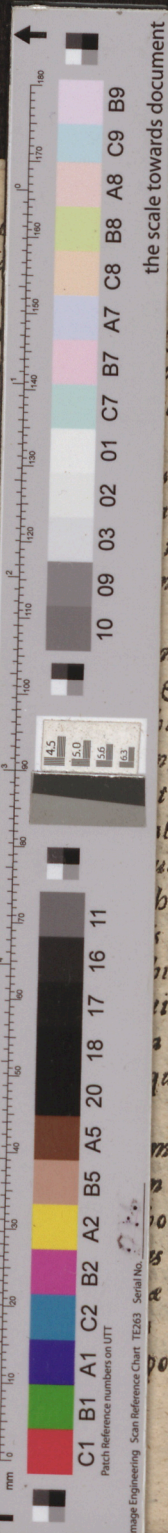

praesenti hoc errore pronunciet, qui & olim sua
auctores partim propagatores in Ecclesia
Originem Alexandrina Ecclesia antisitem
Palestinâs; nunc iterum resuscitatur à nonni
rum in proscenium educitur, palliatur, com
impj hujus dogmatis absurditas eò magis innot
literarum & rationum stateram examinanda

1. Contrariantur illi scriptura dicta ea, quae
diabolorum & hominum damnatorum aeterna
desituras esse perspicue confirmant (a): quae ve
morientem asserunt: Iram Dei mansuram sup
esse ignem inexstingvibilem, interitum aeterna
ternum, iudicium sine misericordia, pronunciat
extremo die abiecturum maledictos in supplic
Quod si itaq; homines damnati usq; in aeterna
lumen & Diaboli in secula seculorum crucia
tandem erunt salvandi, aut quis finis penis ipj
Nôq; est, ut quis cavilletur, vocabulum aeterna
lutam sine fine perpetuitatem, sed periodicam
temporis limitatam diuturnitatem denotare. I
quaestioni accommodari non potest: siquidem
quam convincietur, quod poena damnatorum
ra sint, sed potius constat, nullam mutatione
summi iudicis, quo ad statum rerum, futuram
aeternum, simpliciter in propria significatione
quid assumitur, pro figmento reputamus.

2. Deinde & rationes contra prodigiosum ho
tant. 1. Quia damnatorum peccata mortali
temporalia violant & contempnunt aeternum
videlicet Deum, & aeternam vitam; iustissime
aeternis poenis puniuntur. Cum enim duplex sit
cundum intentionem acerbatis, & secundum

2) Esa. 66. 24
Ioh. 3. 36.
Matt. 3. 12.
2. Thef. 1. 9.
Hebrae. 6. 2.
Iacob. 2. 23.
Matt. 25. 41.
Pfal. 49.
Apoc. 20. 10